

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مدیریت تحصیلات تکمیلی
پردیس خود گردان
گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته زبان و ادبیات فارسی

بررسی شخصیت پیامبر (ص) در شعر شاعران سبک خراسانی

استاد راهنما:

دکتر محمد مجوزی

استاد مشاور:

دکتر محمد میر

تهیه و تدوین:

ابراهیم سراوانی

آذرماه ۱۳۹۲

این برگ سبز ناچیز را تقدیم می‌کنم:

به آقایم رسول خدا (ص)، پدر، مادر و استادان بزرگوارم در گروه ادبیات فارسی دانشگاه زابل، به خاطر همه زحماتشان و همسر و فرزندانم که با سعه صدر بسیار و از خودگذشتگی فراوان اجازه دادند در راه کسب علم و دانش و شناخت عمیق‌تر حضرت رسول (ص) قدمی هر چند ناچیز بردارم.

تقدیر و تشکر

سپاس بیکران و بی حساب تقدیم به خالق هستی که به مصداق حدیث قدسی لولاک لما خلقت الافلاک، آسمانها و زمین را خلق فرمود و به واسطه وجود پیامبر اسلام(ص) و ائمه اطهار علیهم السلام و مهدی موعود(عج)، آسمان ها و زمین و افلاک و اجرام آسمانی را به همراه خورشید و ماه و ستارگان مسخر و در خدمت موجودات زمینی و در رأس آن ها اشرف مخلوقات عالم یعنی انسان های پاک و صالح زمین قرار داد و اما بعد:

سپاس همیشگی و ابدیم تقدیم به رسول مکرم اسلام(ص) و ائمه هدی علیهم السلام که عالم اسلام را به نور وجود خویش منور ساخته و ان شاءالله در آن روز که هیچ کس را فریادرسی نیست، خداوند بزرگ این بزرگواران را به فریاد رسی ام برساند.

و نیز به مصداق لم یشکر المخلوق، لم یشکر الخالق مراتب سپاس و قدردانی اینجانب تقدیم به پدر، مادر، همسر و فرزندانم که با صبر و برد باری فراوان سختی ها را به جان خریدند و زمینه ادامه تحصیل اینجانب را فراهم ساختند.

و به حکم آیه شریفه: هل جزاء الاحسان، الا الاحسان، سپاس و درود و تشکر قلبی ام را نثار استادان ارجمندم در گروه ادبیات فارسی دانشگاه زابل می نمایم. از استادان فرهیخته و دانشمند، جناب آقایان: دکتر مجوزی، دکتر میر، دکتر دهمرده، دکتر سنچولی، دکتر محمودی، دکتر مشهدی، دکتر احمدی و سایر بزرگواران کمال تشکر را دارم، زیرا زحمات این عزیزان باعث کسب فیض اینجانب از محضرشان گردیده است و توصیه های مشفقانه این بزرگواران، به خصوص استاد راهنمای ارجمندم جناب آقای دکتر مجوزی و راهنمای های برادرانه و دلسوزانه استاد مشاور ارجمندم جناب آقای دکتر میر که خداوند بزرگ بر توفیقاتشان بیفزاید، همچون چراغی منیر راهبر و راهنمایم بوده است. خداوند بزرگ به همه این عزیزان توفیق روز افزون عنایت فرماید.

ابراهیم سراوانی

چکیده

در تاریخ تمدن بشری شخصیتی نافذتر و دوران‌سازتر و انسان‌سازتر و فرهنگ‌آفرین‌تر از حضرت خاتم الأنبياء، محمد مصطفی (صلی الله علیه و آله و سلم)، وجود ندارد. به همین دلیل، شاعران مسلمان پارسی‌گوی نیز، پس از ستایش خداوند، مدح پیامبر اسلام را سر لوحه کار خود داشته‌اند. در طول تاریخ ادب فارسی، شاعرانی موفق‌تر بوده‌اند که از این نماد و سمبل تاثیر گذار، بهترین و بیشترین استفاده را کرده‌اند. به همین دلیل این جانب برآن شد، بازتاب شخصیت پیامبر (ص) را در شعر شاعران سبک خراسانی بررسی کند. بنابراین، ابتدا به سراغ قرآن و حدیث رفته، شخصیت آن بزرگوار را از جوانب مختلف بررسی نموده، و پس از آن به بررسی دواوین و مجموعه اشعار شاعران سبک خراسانی پرداخته. با بررسی دواوین هشت تن از شاعران پارسی‌گوی سبک خراسانی در یافت، که در دوران آغازین شعر فارسی و سبک خراسانی، توجه چندانی به این مهم نشده است. در دیوان اکثر شاعران سبک خراسانی، از جمله: رودکی، فرخی، عنصری، منوچهری و گویندگانی ازین دست از مدح پیامبر (ص) و احیانا، ائمه معصومین (ع) و حتی اولیاء حق و مناقب و سجایای ملکوتی آنان اثری دیده نمی‌شود، و اگر احیانا دیده شود، از جهت آن است که ممدوحان را به آن بزرگواران مانند کرده‌اند. اما شاعرانی مانند: کسائی، فردوسی، ناصر خسرو قبادیانی و سنائی غزنوی، از پیامبران الهی و پیشوایان مذهبی سخن گفته، ویژگی‌های منحصر به فرد، معجزات و نعت پیامبر (ص) را سر لوحه کار خویش قرار داده‌اند. که پس از گردآوری ابیات و تحلیل آنها، این مهم را به صورت جدول بسامدی، در پایان رساله آورده است.

واژگان کلیدی: حضرت محمد (ص)، انسان کامل، معجزه، شاعران سبک خراسانی

فهرست مطالب

۱	فصل اول : مقدمه و کلیات
۱-۱	مقدمه
۱-۲	تعریف مساله
۱-۳	اهداف
۱-۴	سابقه و ضرورت انجام تحقیق
۱-۵	فرضیات
۱-۶	ساختار پایان نامه
۸	فصل دوم : بررسی شخصیت پیامبر (ص) از تولد تا بعثت
۹	مقدمه
۲-۱	نسب پیامبر اسلام (ص)
۲-۲	تاریخ ولادت پیامبر(ص)
۲-۳	آیین پیامبر(ص) پیش از بعثت
۲-۴	دین اجداد پیامبر(ص)
۲-۵	ازدواج عبدالله با آمنه
۲-۶	حوادث شب ولادت
۲-۷	مراسم نامگذاری پیامبر اسلام (ص)
۲-۸	نامهای پیامبر در قرآن
۲-۹	وفات عبد الله
۲-۱۰	درگذشت مادر
۲-۱۱	سرپرستی عبدالمطلب
۲-۱۲	وفات عبد المطلب
۲-۱۳	سرپرستی ابوطالب
۲-۱۴	در دامان ابوطالب

- نخستین سفر محمد به شام و داستان بحیرا..... ۱۸
- ۱۵-۲- محمد امین..... ۱۸
- ۱۶-۲- قدرت روحی پیامبر اکرم «ص»..... ۱۹
- ۱۷-۲- حلف الفضول..... ۱۹
- ۱۸-۲- سن پیامبر(ص) و خدیجه در هنگام ازدواج..... ۲۰
- ۱۹-۲- تجدید بنای کعبه..... ۲۱
- ۲۰-۲- تاریخ و زمان بعثت..... ۲۲
- ۲۱-۲- شق القمر معجزه‌ای از معجزات پیامبر(ص)..... ۲۲
- ۲۲-۲- داستان بازگشتن خورشید..... ۲۳
- ۲۳-۲- واقعه اِسرائ..... ۲۳
- ۲۴-۲- واقعه معراج..... ۲۳
- ۲۵-۲- دیگر معجزات پیامبر (ص)..... ۲۴
- ۲۶-۲- قرآن معجزه جاوید پیامبر اسلام (ص)..... ۲۸
- فصل سوم: بررسی شخصیت و سیره فردی پیامبر (ص)..... ۲۹**
- ۳- نمونه‌هایی از فضایل و سیره فردی رسول خدا (ص):..... ۳۰
- ۳-۱- احترام بزرگان..... ۳۰
- ۳-۲- نهی از بدگویی..... ۳۰
- ۳-۳- صبر و مقاومت..... ۳۰
- ۳-۴- تواضع..... ۳۱
- ۳-۵- پناه بردن به خدا..... ۳۱
- ۳-۶- بخشی از اخلاق نیکوی پیامبر صلی الله علیه و اله..... ۳۲
- ۳-۷- سخن و خنده پیامبر صلی الله علیه و اله..... ۳۳
- ۳-۸- در بیان اخلاق و آداب غذا خوردن آن حضرت..... ۳۳
- ۳-۹- عفو با قدرت..... ۳۴

- ۳-۱۰ - چشم پوشی پیامبر صلی الله علیه و اله از ناپسندیها..... ۳۵
- ۳-۱۱ - سخاوت و بخشندگی پیامبر صلی الله علیه و اله..... ۳۵
- ۳-۱۲ - شجاعت آن حضرت..... ۳۵
- ۳-۱۳ - تواضع آن حضرت..... ۳۶
- ۳-۱۴ - سیما و شمایل پیامبر صلی الله علیه و اله..... ۳۶
- فصل چهارم : بررسی شخصیت پیامبر (ص) از منظر قرآن کریم..... ۳۸
- ۴ - شخصیت وصفات پیامبر اعظم(ص) از منظر قرآن کریم:..... ۳۹
- ۴-۱ - پیامبر اکرم (ص) به عنوان الگو و سرمشق و اسوه حسنه..... ۳۹
- ۴-۲ - داشتن شرح صدر یا سعه صدر..... ۳۹
- ۴-۳ - نرم خویی و خیرخواهی..... ۳۹
- ۴-۴ - دلسوز و مهربان نسبت به مؤمنین و سختگیر با کفار..... ۴۰
- ۴-۵ - الگوپذیری و پیروی مسلمانان از پیامبر اسلام از دیدگاه قرآن کریم:..... ۴۳
- فصل پنجم : بررسی شخصیت پیامبر (ص) در شعر شاعران سبک خراسانی..... ۴۵
- ۵-۱ - رودکی (متوفی ۳۲۹ ه. ق.)..... ۴۶
- ۵-۱-۱ - رودکی و آداب مسلمانی..... ۴۷
- ۵-۱-۲ - مکه ، پیامبر(ص) و حضرت علی (ع) مایه فخر و مباهات سادات..... ۴۸
- ۵-۱-۳ - مدح ممدوح از نگاه رودکی..... ۴۸
- ۵-۱-۴ - مدح ممدوح با عناوین نبی و علی..... ۴۸
- ۵-۲ - کسایی مروزی (متوفی ۳۹۱ ه. ق.)..... ۴۹
- ۵-۲-۱ - کسایی و مدح پیامبر(ص):..... ۵۰
- ۵-۲-۲ - تلمیحات بکار رفته در شعر کسایی مروزی نسبت به پیامبر(ص) و حضرت علی (ع)..... ۵۱
- ۵-۲-۲-۱ - مباحله:..... ۵۱
- ۵-۲-۲-۲ - فضیلت پیامبر اسلام(ص) ، بر جمیع پیامبران..... ۵۱
- ۵-۲-۲-۳ - تشبیه پیامبر به چراغ روشنی بخش..... ۵۲

- ۵۲-۲-۲-۴ - کسای و حدیث سفینه نوح..... ۵۲
- ۵۳-۳-۵ - فردوسی طوسی (متوفی ۴۱۱ ه. ق) ۵۳
- ۵۴-۳-۱-۵ - توصیه به پیروی از پیامبر (ص)..... ۵۴
- ۵۴-۳-۲-۵ - سخنان فردوسی و اشاره به احادیث پیامبر (ص) درباره منزلت علی (ع)..... ۵۴
- ۵۵-۳-۳-۵ - اقرار فردوسی به شیعه بودن و سخنان پیامبر (ص) درباره حضرت علی (ع)..... ۵۵
- ۵۵-۳-۴-۵ - عرض ارادت فردوسی نسبت به پیامبر (ص) و امام علی (ع) و بیان حدیث سفینه نوح..... ۵۵
- ۵۶-۳-۵-۵ - خردمندی انسان در همراهی با پیامبر (ص) و امام اول شیعیان..... ۵۶
- ۵۶-۳-۵-۶ - سعادت اخروی در سایه پیامبر و حضرت علی (ع)..... ۵۶
- ۵۷-۴-۵-۴ - فرخی سیستانی (متوفی ۴۲۹ ه. ق)..... ۵۷
- ۵۸-۴-۱-۵ - استفاده از عناوین پیامبر در جهت مدح ممدوح (خواجه لولاک)..... ۵۸
- ۵۸-۴-۲-۵ - استفاده از نام پیامبر در مدح ممدوح..... ۵۸
- ۵۹-۴-۳-۵ - مدح حصیری با خوی و خصلتهای پیامبر..... ۵۹
- ۵۹-۴-۴-۵ - مدح محمود غزنوی بعنوان قوی کننده دین پیامبر..... ۵۹
- ۶۰-۴-۵-۵ - رضای خدا و رسول از فتوحات محمود غزنوی..... ۶۰
- ۶۰-۴-۶-۵ - مقایسه فتح سومنات با فتح مکه..... ۶۰
- ۶۰-۴-۷-۵ - عید فطر ، عید پیامبر..... ۶۰
- ۶۱-۵-۵-۵ - عنصری بلخی (متوفی ۴۳۲ ه. ق)..... ۶۱
- ۶۲-۵-۵-۱-۵ - ممدوح لایق ستایش از سوی پیامبر..... ۶۲
- ۶۳-۵-۶-۵ - منوچهری دامغانی (متوفی ۴۳۲ ه. ق)..... ۶۳
- ۶۵-۶-۱-۵ - نسبت دادن اخلاقیات پیامبر به ممدوح..... ۶۵
- ۶۶-۶-۴-۵ - تشبیه ممدوح منوچهری به پیامبر در شب معراج..... ۶۶
- ۷۱-۷-۱-۵ - در نعت پیامبر اسلام , حضرت محمد (ص)..... ۷۱
- ۷۱-۷-۲-۵ - قرآن معجزه جاوید پیامبر (ص)..... ۷۱
- ۷۱-۷-۳-۵ - حضرت علی (ع) و حسنین ، جانشینان پیامبر (ص)..... ۷۱
- ۷۱-ناصر خسرو در ابیات زیر به جانشینان پیامبر (ص)، اشاره دارد..... ۷۱

- ۷۲ - ۷ - ۴ - معجزات پیامبر و حدیث منزلت در نگاه ناصر خسرو.....
- ۷۳ - ۷ - ۵ - اظهار ارادت به پیامبر اسلام (ص) در شعر ناصر خسرو.....
- ۷۴ - ۷ - ۵ - بیان فضایل پیامبر و حضرت علی (ع) در اشعار ناصر خسرو.....
- ۸۵ - ۵ - ۸ - حکیم سنایی غزنوی (متوفی ۵۴۵ هـ. ق).....
- ۹۴ - ۸ - ۵ - حمد پروردگار و نعت پیامبر (ص).....
- ۹۴ - ۸ - ۵ - ویژگی های برجسته پیامبر در شعر سنایی.....
- ۹۴ - الف - ۹ - ۸ - ۶ - صبر پیامبر (ص).....
- ۹۴ - ب - ۹ - ۸ - ۵ - علم و حلم وجود پیامبر (ص).....
- ۹۴ - د - ۹ - ۸ - ۵ - پیامبر شافع روز جزا.....
- ۹۵ - ه - ۹ - ۸ - ۵ - شفاعت و معجزات پیامبر (ص).....
- ۹۵ - ز - ۱۰ - ۸ - ۵ - امامت پیامبر در هر دو جهان بر کلّ امم.....
- ۹۵ - ی - ۱۱ - ۸ - ۵ - بی اعتنایی پیامبر (ص) بر مدح و ذمّ دیگران، در حق او.....
- ۹۵ - ط - ۱۲ - ۸ - ۵ - پیامبر رحمه للعالمین.....
- ۹۵ - ۱۳ - ۸ - ۵ - معجزات پیامبر در شعر سنایی.....
- ۹۶ - ۱۴ - ۸ - ۵ - پیامبر فراتر از انسانهای زمینی.....
- ۹۶ - ۱۵ - ۸ - ۵ - ارادت سنایی به پیامبر (ص).....
- ۹۶ - ۱۶ - ۸ - ۵ - اوصاف پیامبر در حدیقه سنایی.....
- ۹۹ - ۱۷ - ۸ - ۵ - وصف معراج پیامبر در اشعار سنایی.....
- ۹۹ - ۱۸ - ۸ - ۵ - سنایی و اشاره به آیات قرآن.....
- ۱۰۰ - ۱۹ - ۸ - ۵ - فقر و فخر پیامبر از نگاه سنایی.....
- ۱۰۰ - ۲۰ - ۸ - ۵ - پیامبر (ص)، برتر از جن و انس.....
- ۱۰۱ - ۲۱ - ۸ - ۵ - نقاب درویشی در نگاه سنایی.....
- ۱۰۱ - ۲۲ - ۸ - ۵ - فقر پیامبر (ص) در نگاه سنایی.....
- ۱۰۲ - ۲۳ - ۸ - ۵ - حدیث ثقلین.....
- ۱۰۲ - ۲۴ - ۸ - ۵ - اشاره به آیه تطهیر.....

- ۱۰۲.....۲۵-۸-۵ - اشاره به حدیث ثقلین و آل پیامبر(ص).....
- ۱۰۲.....۲۶-۸-۵ - سنائی و تلمیحات او به پیامبر(ص) بر اساس آیات قرآن و سوره مبارکه ضحی.....
- ۱۰۳.....۲۷-۸-۵ - در باب یتیم بودن پیامبر اکرم(ص) سنایی می گوید:.....
- ۱۱۰..... جداول بسامدی
- ۱۱۰..... جدول شماره ۱- بسامد ویژگیهای برجسته پیامبر در شعر شاعران سبک خراسانی
- ۱۱۲..... جدول شماره ۲- بسامد معجزات پیامبر (ص) در شعر شاعران سبک خراسانی
- ۱۱۴..... جدول شماره ۳- بسامد بازتاب شخصیت پیامبر (ص) در شعر شاعران سبک خراسانی
- ۱۱۶..... فصل ششم : نتیجه گیری.....
- ۱۱۷..... نتیجه گیری
- ۱۱۸..... منابع.....

فصل اول
مقدمه و کلیات

۱-۱- مقدمه

بررسی شخصیت رسول اکرم (ص) در آثار شاعران سبک خراسانی بویژه سنایی و فردوسی بی تردید از موضوع‌های مهم و اثرگذار در مجموعه پژوهش‌های ادبیات فارسی محسوب می‌شود، چرا که در آثار شاعران این سبک، شخصیت رسول‌الله و ابعاد وجودی و نکات برجسته زندگی و ویژگی‌های روحی و اخلاقی ایشان، دارای جایگاه مهمی است. لذا بررسی شخصیت حضرت محمد(ص) در ادبیات فارسی و به ویژه آثار شاعران برجسته سبک خراسانی ضروری به نظر می‌رسد، بنابراین هدف این تحقیق بررسی شخصیت پیامبر اعظم (ص) در شعر شاعران سبک خراسانی می‌باشد که با استفاده از منابع کتابخانه - ای و بررسی آثار شاعران سبک خراسانی و همچنین بررسی آثار دیگر محققان در ادبیات فارسی که شخصیت حضرت محمد(ص) و ویژگی‌ها و صفات آن حضرت را بررسی نموده‌اند، به تجلی شخصیت پیامبر اعظم (ص) پرداخته می‌شود.

۱-۲- تعریف مساله

پیامبر بزرگ اسلام (ص) به حق، شخصیت بی‌همتایی در طول تاریخ بشریت است که همچون خورشیدی تابان در آسمان انسانیت می‌درخشد و به کالبد ارزش‌های والای اخلاقی و انسانی روح می‌بخشد و مجموعه‌ای از کمالات و وارستگی‌ها و امتیازاتی که یک انسان کامل در همه ابعاد وجودی خود می‌تواند داشته باشد، در زندگی پر عظمت و شگفت‌انگیز آن حضرت ترسیم شده است. شخصیت والا و سیره انسانی و نبوی پیامبر اکرم (ص) همواره از کانون‌های مضمون‌آفرینی و تصویرسازی شاعران و نویسندگان در ادب فارسی بوده است. شاعران فارسی‌گوی پس از اسلام تاکنون به مناسبت‌های گوناگون به تکریم آن حضرت پرداخته‌اند؛ به ویژه در ابتدای سخن خود پس از حمد و ستایش خالق هستی بخش، به بزرگداشت و مدح پیامبر، مقام نبوت و مخصوصاً خاتمیت و سرآمدی و محوریت وجود آن حضرت در کل کائنات توجه داشته و به تعبیر ابن عربی و عارفان پیرو او، حقیقت محمدیه را

مرکز و علت ایجاد هستی دانسته اند و عموم ادیبان ایران، حوادث زندگی و جلوه های مختلف شخصیت جامع پیامبر اعظم (ص) را در مقام انسان کامل و اسوه بشر در آثار خویش منعکس ساخته اند به طوری که در شعر سنتی فارسی نمودی چشمگیر دارد. (بزرگ بیگدلی، - صادقی، ۱۳۸۶: ۱۲) از طرفی سبک خراسانی نخستین دوره از ادوار شعر فارسی از نیمه دوم قرن سوم تا پایان قرن پنجم هجری قمری را در بر می گیرد. (شمیسا، ۱۳۷۳: ۲۷). هر چند در ابتدای این سبک، روح ملی و حماسی، خاصه در دوره سامانی جلوه ای بارز داشته ولی در پایان آن، این روحیه تضعیف شده و جای آن را روحیه زاهدانه کسانى مثل ناصر خسرو، و اخلاق صوفیانه شاعرانی چون سنایی پر کرده، و به طور خلاصه می توان گفت که شروع این سبک با روحیه حماسی و پایان آن با روحیه صوفیانه بوده است. (غلامرضایی، ۱۳۷۷: ۱۴). از صاحبان سبک این دوره می توان به رودکی، منوچهری دامغانی، عنصری، فرخی سیستانی، فردوسی، ناصر خسرو، و سنایی غزنوی اشاره کرد. بررسی شخصیت رسول اکرم (ص) در آثار شاعران سبک خراسانی بویژه سنایی و فردوسی بی تردید از موضوع های مهم و اثرگذار در مجموعه پژوهش های ادبیات فارسی محسوب می شود، چرا که سنایی شاعری بزرگ و مقتدای شاعران عارف فارسی زبان به شمار می رود به طوری که او را بنیانگذار و مروج اصلی آموزه های عرفانی در شعر فارسی دانسته اند. برای سنایی، شخصیت رسول الله (ص) و ابعاد وجودی و نکات برجسته زندگی و ویژگی های روحی، اخلاقی و شأن و جایگاه ایشان به قدری مهم بوده که یکی از ابواب ده گانه حقیقه را بدان اختصاص داده است. طرح شاعرانه داستان معراج و رجحان وجودی آن حضرت بر سایر انبیاء و اولیاء، حسن خلق، رحمت واسعة آن دُرْدانه آفرینش و واسطه خلقت، امی بودن و فضل تقدم ایشان بر آدم و سایر انبیاء و نیز تلمیحات قرآنی و بازتاب مهمترین فرازها در زندگی حضرت رسول اکرم (ص) از مهمترین عناوینی است که سنایی بدانها پرداخته است. از آنجا که اکثر مضامین آثار سبک خراسانی، تاریخی و توصیف طبیعت است، این پرسشها به ذهن متبادر می شود که:

۱- آيا شخصيت پيامبر (ص) در سبک خراسانی به عنوان یک شخصيت تاريخی و واقعی ارائه شده يا یک شخصيت آرمانی و ایده آل؟

۲- چه ویژگی‌های واقعی يا آرمانی درباره شخصيت پيامبر (ص) در سبک خراسانی نمود بیشتری دارد؟

۳-۱- اهداف

۱- بررسی شخصيت پيامبر اعظم (ص) و خصوصيات و صفات او از دیدگاه تاريخی و واقعی.

۲- بررسی صفات و خصوصيات اخلاقی و کرداری پيامبر(ص) به صورت بسامدی در آثار سبک خراسانی.

۴-۱- سابقه و ضرورت انجام تحقيق

زندگانی حضرت محمد(ص) از همان آغاز ولادت، تا بعثت، آوردن معجزات و واقعه معراج همواره از موضوعاتی بوده است که در شعر و ادب فارسی به زیبایی تجلی یافته و محمد(ص) چونان خورشیدی در آسمان شعر و ادب فارسی درخشیده است. شاعران و نویسندگان فارسی زبان از دیرباز به رسم خطبه خوانان و گویندگان، سرآغاز کلام و دواوین منظوم و منثور خویش را به مناجات خداوند و پس از آن به نعت و حمد و ثنای پيامبر اسلام (ص) آراسته اند. بخش عمده ای از ادبیات هزار ساله ایران به عنوان ادبیات متعهد و اخلاقی، سعی فراوانی در شناساندن بزرگان دین به منظور ارج نهادن و پاس داشت شخصيت معنوی آنان داشته است. در این بین اهتمام شاعران و ادیبان سخن پرداز را در معرفی پيامبران به ویژه پيامبر اکرم(ص) در آثار نظم و نثر ادبیات فارسی، نمی توان از نظر دور داشت.

بزرگ بیگدلی و صادقی (۱۳۸۶) در: «بازتاب شخصيت پيامبر در شعر معاصر فارسی»، عقیده دارند، شاعران معاصر فارسی شخصيت پيامبر (ص) را در چهار بعد مدحی، حادثه ای، روایتی و تصویری در اشعارشان منعکس کرده اند.

علی رضا شمالی (۱۳۸۶) در: «بررسی معراج پیامبر اسلام (ص) در شعر فارسی» معتقد است. معراج پیامبر (ص) از جمله موضوعاتی است که اکثر شاعران و نویسندگان بدان توجه نموده‌اند، به گونه‌ای که در سنت ادبی ما این سه مبحث یعنی ولادت، معراج و معجزات پیامبر (ص) از درونمایه‌های اصلی آثار کلاسیک به شمار می‌آید.

توکلی (۱۳۸۶) در مقاله: «با صد هزار جلوه» - ملاحظاتی درباره حضور پیامبر (ص) در شعر فارسی - می‌گوید: بخش عمده‌ای از ادبیات هزار ساله ایران به عنوان ادبیات متعهد و اخلاقی، سعی فراوانی در شناساندن بزرگان دین به منظور ارج نهادن و پاس داشت شخصیت معنوی آنان داشته است.

گلی (۱۳۸۶) در مقاله: «معجزات پیامبر اعظم (ص) در شعر فارسی» به بررسی معجزات آن حضرت در شعر فارسی پرداخته، عقیده دارد: شاعران و عارفان ایرانی با زبان صریح و روشن در قالب‌های شعری به ویژه قصیده و مثنوی به مضمون‌سازی‌های شاعرانه درباره پیامبر (ص) و معجزاتش پرداخته‌اند.

اختری (۱۳۸۵): نیز در «سیمای پیامبر اسلام (ص) در شعر شوقی»، سیمای حضرت محمد (ص) را شخصیتی والا و معنوی و روحانی می‌بیند.

علوی مقدم (۱۳۶۶) در «نعت پیامبر (ص) در شعر ثنائی» می‌نویسد: شاعران بسیاری به زبانهای فارسی و تازی و سایر زبانها، به ستایش سلوک عرفانی و انسانی و روحانی محمد (ص) پرداخته‌اند، اما هر یک از منظر خود و با انگیزه‌ای جداگانه و بینشی عمیق قسمتی از ابعاد شخصیتی آن حضرت را بیان نموده‌اند.

پورعلی (۱۳۹۲) در: «شخصیت پیامبر اکرم (ص) در قصاید خاقانی» عقیده دارد که بهره‌گیری از زندگی و سیره و سخنان حضرت رسول اکرم صل الله علیه و آله و سلم غنایی خاص به شعر شاعران بخشیده و آن را متبرک ساخته است. به نظر وی سنت و سیره حضرت رسول اکرم صلوات الله علیه

همچون خورشیدی درخشان برای بشریت می درخشد، به طوری که شعاع آن در جان و ذهن و زبان مسلمانان پیوسته پرتو افکن خواهد ماند.

رضوی پور (۱۳۸۹) در «بازتابی از شخصیت پیامبر (صلی الله و علیه و آله) در سه قصیده زیبای عربی»، «برده» کعب بن زهیر و «برده» بوسیری و «کافیه» «صفی الدین حلی»، در مدح پیامبر گرامی اسلام (ص)، کوشیده است، تابازتابی از شخصیت والای معنوی و روحانی آن حضرت را، با استناد به این قصائد، که همگی ارزش تاریخی و ادبی دارند، بررسی نماید.

روند توصیف شخصیت واقعی پیامبر (ص) در آثار شاعران سبک خراسانی که هنوز بر پایه توصیف طبیعت و دوره تاریخی است، موضوعی است که به آن توجه نشده است. لذا این ضرورت نمایان می شود که معلوم گردد، شخصیت پیامبر (ص) در آثار شاعران برجسته سبک خراسانی چگونه توصیف شده است؟

۵-۱- فرضیات

۱- شخصیت پیامبر اعظم (ص) در آثار سبک خراسانی با خصوصیات تاریخی و صفات واقعی ارایه گردیده است.

۲- خصوصیات اخلاقی و کرداری پیامبر از قبیل اخلاق حسنه، پایداری و صبر در ماموریت‌های الهی، تحمل مشکلات و معجزاتی نظیر معراج و... در آثار سبک خراسانی پررنگ تر جلوه گر شده است.

۶-۱- ساختار پایان نامه

این پایان نامه، در شش فصل نوشته شده است. فصل اول، شامل تعاریف، اهداف و سابقه تحقیق است. در فصل دوم به بررسی شخصیت پیامبر (ص) از تولد تا بعثت پرداخته شده است. فصل سوم به بررسی شخصیت و سیره فردی پیامبر اسلام (ص) اختصاص دارد. در فصل چهارم به بررسی شخصیت پیامبر اسلام (ص)، از منظر قرآن کریم پرداخته شده است. فصل پنجم به بررسی شخصیت پیامبر اسلام (ص)

در شعر شاعران سبک خراسانی اختصاف دارد. و در نهایت فصل ششم شامل نتیجه گیری کلی از فصول دیگر پایان نامه است.

فصل دوم

بررسی شخصیت پیامبر [ص]

از تولد تا بعثت

مقدمه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

درود و رحمت بی‌پایان خداوند بر روان پاک و تابناک یگانه منجی عالم بشریت، پیام‌آور رحمت، رسول خدا، محمد مصطفی صلی الله علیه و آله که آفرینش نظام هستی، طفیلی وجود مقدس آن بزرگوار بود. و همان بزرگ قافله سالار قافله بشری و رسول مهر و محبت بود، که جهان تاریک و فرورفته در ظلمت و خشونت و فساد و تباهی را با نور رحمت و مهر و عطوفت خود روشنایی بخشید و نجات داد. چهارده قرن پیش هنگامی که تیرگی‌های شرک و بت پرستی سراسر گیتی را فراگرفته بود، و سایه شوم یأس و نومیدی، آسمان ملتهای جهان را تیره و تار ساخته بود. در یک سرزمین فقر و از یک نقطه دور افتاده از تمدن، از خاندانی شریف، مردی برخاست؛ پاره کننده زنجیرهای اسارت، سرکوب کننده هر نوع بت پرستی و تبعیضهای ناروا، حامی مظلومان، خواستار عدل و داد و طرفدار علم و دانش که اساس انقلاب و دعوت او، فرمانهای الهی و وحی آسمانی بود. شخصیتی که با فداکاری‌های خستگی ناپذیر خود، سرنوشت بشریت را دگرگون ساخت، و صفحات نوین و درخشانی از تمدن را به روی انسانها گشود. پس شناخت صحیح شخصیت پیامبر اکرم صلی الله علیه و اله برای هر مسلمانی، ضرورتی انکار ناپذیر است. و شناخت شایسته مقام و منزلت آن حضرت می‌تواند، تاثیر به سزایی در عمق بخشیدن به ایمان و اعمال انسان داشته باشد. اینجانب نیز به سهم خود و برحسب توفیق الهی و دستور اساتید ارجمندم در گروه ادبیات فارسی دانشگاه زابل، که مکلفم ساختند، شخصیت پیامبر بزرگ اسلام (ص) را، در شعر شاعران سبک خراسانی بررسی نمایم، تصمیم گرفتم، ابتدا شخصیت آن بزرگوار را از دیدگاه قرآن و حدیث از کتب مختلف تاریخی و اسلامی استخراج نموده، سپس با مطالعه اشعار شاعران سبک خراسانی که اولین دوره شعر فارسی است، به انجام این مهم مبادرت نمایم. و در این راه علاوه بر توفیق الهی، از مساعدت اساتید گرانقدری همچون جناب آقای دکتر محمد مجوزی